

נביאך אלה וזולת זה הקדמה והצעה הלציית מנחצת הדבר הזה כי הוא אמת", (הכוזרי ג' עג').

❖ "הדרכים אשר העלינו במ את דבריהם שונים הם האחד הוא דרך ההשאלות והמשלים והם הדרכים ההלציים היועצים אצל בעלי המליצה אשר על יסוד הדמיון והמשל יחסו מקרים ופעולות למי שאין המקרים ההם או הפעולות ההן נכונים לו כלל", (רמח"ל, מאמר ההגדות).

❖ "דרכם לדרוש באגדות בטוב המיועד לעת"ל מביא ה' ס"ת וכו' ולצייר בדרך ספור והתוכחות גנות המדעים לאומה והצטדקותם ולהסמיך דברים על המקראות ולצייר שבהכרים האמת יבקשו לקבל התורה ויצויר חביבות עם סגולתו ויוסף לצייר דרך בדיחותא... הפשוט לטובתן בדרכי האגדות שתפסו מליצת הרעיון וסדרו בדרך ספור, (וכר יוסף תהלוכות האגדות פ"ה).

בסנהדרין קט' מסופר מעשה בנחום איש גמזו ששלחוהו להשתדל אצל הקיסר, משום שמלומד בנסים הוא, ושלחו עמו חיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות. אלא שבעל האכסניה גנב את החיבה ומילאה בעפר, וכאשר הגיע נחום לפני המלך קצף מאד, ואז אמרו לפניו: "דלמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא והוה חרבי, גילי והוה גירי", ניסה המלך את העפר הזה ב"ההוא מחווא דלא הוה קא יכלי ליי למיכבשיה, שדו מההוא עפרא עליה וכבשוהו", שמעו הגנבים וחשבו שעפר ביתם מסוגל הוא לסגולות מיוחדות, הביאו כל העפר וכמובן היו לקלס ולעונש.

האם הכוונה באמת לעפר שנהפך לחיצים? מובן, שגם לו היה העפר נהפך לכמות של אלף חצים, הרי גם למלך יש במחסניו כמות כזו של חיצים, ואינו צריך דוקא לחיצים מתוצרת העפר. בנסיון שעשה המלך לא מוזכר כלל שנהיו חיצים, אלא שהשליכוהו על אותה העיר וניצחו במלחמה. מובן שאם היתה אפשרות לזרוק עפר ולהוציא חיצים, הגנבים יכלו לבדוק זאת בעצמם, ולא היו מוטרדים את עצמם לעונש. "נהיה לחיצים" הוא מליצה, שעפר זה מביא ניצחון. האמת היא שעפר זה היה סתם עפר, עפר של אכסניה. אלא שה' חפץ בהצללתו של נחום איש גמזו. חכמים השתמשו בביטוי הלכות ממה שסופר על אברהם אבינו (ורמזו כבר בישעיהו מא), אבל לא מדובר בהכרח באותו סוג של נס.

בכמה מקומות בדברי חכמים ניתן להבחין שהשתמשו בביטויים הלכותיים מספירה גבוהה יותר, כך למשל אומרים חכמים (נדה נח:): "ברית כרותה לו לפשפש שכל המוללו מריח בו", כאשר הלשון "ברית כרותה" משמשת בדרך כלל לענינים מהותיים, (כמו ר"ה יז: ברית כרותה ליג' מדות ועוד רבים).